

Det rike og rare

– noen assosiasjoner til tre verk i utstillingen «Det brer seg» av Inga Søreide

1. Det ligger en brunrusten kropp på gulvet. Skjell og muslingskall og åpne skipsrur har satt seg enkelte steder på huden. Hodet, et ugjenkjennelig deformert og hult skall. Med to fugler på. Skulpturen har noe uhyggelig ved seg. Er det hodet som løfter seg mot deg, hult som de steindøde rurene? Hullet som et geip av en munn? At det er et barn? At det er invadert av tiden, av naturen, av noe naturlig som også er fremmed? Vil det si noe? Tankene mine gikk snart via rurene til Ariels sang i Shakespeares skuespill *Stormen*. Filosofen Hannah Arendt, som jeg har lest mye, har en storslått tolkning av den. Trollmannen Prospero er blitt forvist av sin bror til en øde øy. Vel, helt øde er øyen ikke for dette er også en historie om kolonisering. Og i det broren seiler forbi i sitt herskapsskip, pisker trollmannen opp en storm. De skipbrudne må søke tilflukt på øya. Den som først ankommer er den sjalu brorens sønn, og trollmannens nye venn – ånden Ariel – får gutten til å tro at faren er død. Det er fake news, men for en vakker og rik løgn:

Her først i Haldis Moren Vesaas gjendiktning fra 1998:

«Fem famnar djupt ligg no din far.
Av hans bein korall blir skapt.
Perler blir hans augnepar.
Ingenting av han går tapt,
berre blir i havet bytt
om i noko fagert nytt.»

Det er godt gjort. Her fra Shakespeare selv:

«Full fathom five thy father lies;
Of his bones are coral made;
Those are pearls that were his eyes:
Nothing of him that doth fade,
But doth suffer a sea-change
Into something rich and strange.»

Shakespeare fant selv på ordet «sea-change», en forvandling skapt av og i havet over tid. (Allerede her en åpenbar brist i Ariels løgn, noe Haldis Moren Vesaas retter på.) Forvandlingen over tid er tydelig i Ingas skulpturer, med materialer og motiv hentet fra sjøen og fjæra. Men også det som mangler i Vesaas' gjendiktning er merkbart. Ikke bare det fagert nye, at gamle ting får nye betydninger, men også det rare ved sammensetningen slår oss. For det er noe rikt og samtidig noe rart ved disse arbeidene som er i havet bytt. Og det får oss til å tenke.

Mange har resirkulert strofer fra Ariels sang. T. S. Eliot la inn en av linjene i *The Waste Land*. Det samme gjorde Stephen King i en bok, Laurie Anderson i en låt, Sylvia Plath i et dikt. Og Jackson Pollock kalte sitt sigarettneipmaleri for "Full Fathom Five". Hannah Arendts tolkning gjelder forholdet til fortiden og hennes oppgjør med hele tenkningens historie slik den har utspilt seg i Europa. Hvordan forholde seg til fortiden når nåtiden har kastet vrak på hele tradisjonen og vist menneskene fra en side som de gamle ikke kunne forestille seg, og hvis etablerte sannheter ikke lenger har mye å stille opp med som kan hjelpe oss? Men uten historie ingen dybde. Å dykke etter perler betyr å stige ned til havets bunn, ikke for å undersøke havbunnen, men finne perler og koraller i dypet, og ta dem med opp til overflaten. Havets dybde er en metafor for fortiden, og perlene symboliserer fragmenter fra fortiden som har fått verdi i løp av årene som har gått, en verdi som kun kan bringes frem i lyset av de som tar seg bryet med å finne disse gjenglemte ting og vise oss ny mening med dem. Det er ikke fritt for at vår tids temperaturstigning i havet, som bleker korallene, dvs. tar livet av dem og det mangfold av farger og sjøliv som de holder gang i, gir dette bildet preg av noe ugjenkallelig. Historikeren og kunstneren kan likevel mer enn å minne oss på hvem vi har vært, de kan stimulere evnen vår til å forestille oss at ting kan være annerledes.

2. To føtter, en gipsavstøpning av kunstnerens egne, toppet ved ankelen av hver sin rustne plate, med gjengestag pekende videre oppover, og med en dynamisk og fremoverlent knekk i den ene. Over leggen ingenting. For eksempel:

«Fremskritt – Ikke la oss bedra oss selv! Tiden marsjerer fremover. Vi ønsker å tro at alt annet i den også marsjerer fremover, at utviklingen beveger seg fremover» (Nietzsche).

Sitatet er fra boken kalt *Vilje til makt*, og bygger på etterlatte håndskrifter, sterkt redigert av Nietzsches søster som var gift med en kjent antisemitt. Han grunnla bl.a. en koloni for «ariere» i Paraguay. Hun styrte Nietzsche-arkivet i flere tiår etter brorens død, og Hitler kalte henne «prestinnen for det evige Tyskland» i begravelsen. Hun mente feminismen skyldtes symaskinen, at

den ga kvinnene alt for mye tid til overs for skrullede ideer, og satte nok pris på dette sitatet selv. Hun misbrakte sin bror, men forsto ham aldri.

Det er som om føttene trykkes mot gulvet de står på. De står støtt plantet i bakken, et stillbilde som likevel vitner om bevegelse, om ikke også ubalanse. Det ene gjengestaget er nemlig forsiktig bakoverlent, nærmest nølende, som om en innbilt overkropp veiver bakover med armene, for den andre leggen har en avgjort knekk fremover. Sammen vitner de nærmest om en vegring mot å gå. Det er tungt, men de må. Gå. Føttene er nakne, ingen marsjstøvler her akkurat, og ingen kropp å bære. Ingen tanke, ingen mening, bare luftighet over. Likevel går de fremover. De har god bakkekontakt, det er grunnleggende, men det er også det eneste de har. De må gå videre, er på vei fremover, og det gir ikke mening.

3. Et vinklet stativ bygget i resirkulerte spinkle lekter, gammelt strø fra trelasten, eller lekter brukt til lufting under skifertak, med en påstrammet tvinge halvveis i toppen, hvor det i ståltråd er heftet på en gipsavstøpt hånd, kappet midt på underarmen, som igjen holder et kranium i et stykke ståltråd. Kraniet er autentisk, i bein, og har et langt nebb. Er det fugl eller fisk? Er vi fra land eller hav? Skolelever fant det i fjæra. De trodde det var fugl, og at den måtte være forhistorisk siden nebbet var så stort. Oao! Men så er det kraniet fra en nise. Den har merke etter kulehull. Noen har skutt nise ute på havet. Jeg tenker på Shakespeare igjen her:

«The time is *out of joint*—O cursed spite,

That ever I was born to set it right!» (fra Hamlet).

Eller som i Øyvind Bergs oversettelse fra 1998:

«Vår tid har gått av led, det er innett

at jeg ble født for å få vridd den rett».

Det er fortiden igjen. Den er ikke slik man gjerne har trodd. Hamlet har nettopp møtt sin fars gjenferd, som forteller at han ble myrdet av broren Claudius, Hamlets onkel, den nåværende kongen av Danmark, og ber Hamlet hevne seg. Hamlet bestemmer seg for å spille gal for å skjule det han har fått vite. Han er ennå ikke klar for det han vet han nå må gjøre. Innett er et merkelig ord. Ifølge Norsk Akademisk Ordbok brukes det særlig om vrede, raseri e.l. som man med strev holder nede,

og hindrer i å få fritt utløp. Ingas verk har et dypere historisk perspektiv, og her er det fortiden som holdes oppe. Som om vi mister noe av oss selv om vi gir slipp. Historien er som et lodd. Samtidig henger vi selv i en tynn tråd. I ståltråd. Og her er det slik at vrir vi for mye, så ryker det enten oppe eller nede. Det skyldes materialtretthet. Vi får noen, men ikke mange sjanser til å vri tiden vår rett.

Rune Salomonsen har et hovedfag i filosofi (fra forrige århundre) ved Universitetet i Bergen og er medlem i Norsk faglitterære forfatter- og oversetterforening. Han arbeider i administrasjonen hos BIT Teatergarasjen og som selvstendig næringsdrivende tømrer.